

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอันเนื่องมาจากความผันผวนทางการเมือง โดย
รัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ นั้น นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญอีกช่วงหนึ่ง
ในประวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองของไทย โดยนับตั้งแต่ครั้งแรก คือการเปลี่ยนแปลงเมื่อ
วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๕ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบของการปกครองประเทศ
กล่าวคือ แบบหรือลักษณะการปกครองของไทยซึ่งมีมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งได้กระบบการปกครองแบบ
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นแบบการปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย การปกครองในรูปแบบใหม่หรือ
แบบใหม่จะดีกว่าการปกครองโดยรูปแบบเดิมอย่างไร หรือได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจริง
หรือไม่นั้น ไม่อาจจะกล่าวอะไรได้มากนัก ในเมื่อนำมาใช้กับประเทศไทย และในลักษณะการเมือง
แบบไทย ๆ เพราะแต่แรกจะได้มีการพัฒนาทางการเมือง (Political Development) มาเป็น
เวลากว่า ๔๐ ปีแล้ว การ (บ้าน) เมืองของไทยก็ทำได้อำนาจไปตามคัลดองของความเป็นประชา-
ธิปไตย เพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ถึงความประสงค์ของคณะราษฎร^๑ หรือคณะปฏิวัติรัฐประหารหลัง ๆ
ที่ได้แถลงต่อประชาชนไม่ว่าความจริงข้อนี้จะได้จากแนวความคิดและข้อเขียนของท่านผู้รู้ และ
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของหลายฝ่าย อาทิเช่น นักการเมือง นักปกครอง นักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ ครู
และอาจารย์มหาวิทยาลัย นิสิตนักศึกษา รวมทั้งประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นนักคิดและนักเขียน ได้เสนอ
ผลงานไว้เพื่อจรรโลงความเป็นประชาธิปไตยของประเทศชาติเท่าที่โอกาสจะอำนวยด้วย ต่างก็
กล่าวเป็นใจความคล้ายคลึงกันว่า

" แนวการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย มาเป็นรูปแบบการ
ปกครองในระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบันนี้ จะได้ใช้เวลานานกว่า ๔๐ ปีมาแล้วก็ตาม
แต่การเปลี่ยนแปลงนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบเท่านั้น หากใช้การเปลี่ยนแปลงที่อำนาจ
ในการปกครองประเทศ ได้ขยายไปสู่ประชาชน ตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงไป "๒

^๑ Wilson, David A. " Thailand " Governments and Politics of Southeast Asia,
Edited by Kahin, George M. (Ithaca and London: Cornell University
Press, 1969), pp. 17 - 18

^๒ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, ปฏิวัติ ๒๔๗๕, (พระนคร: สำนักพิมพ์แพรวพินิตา, ๒๕๑๔) หน้าคำนำ
และบทนำ ก.

" บุคคลเป็นจำนวนไม่น้อยคิดว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นการเปลี่ยนระบอบการปกครอง จากระบอบกษัตริย์ มาสู่ระบอบประชาธิปไตย แต่ความเป็นจริงแล้ว เป็นการเปลี่ยนแต่ตัวบุคคลผู้ปกครองมากกว่า อำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ที่ชนชั้นผู้ปกครอง ซึ่งได้แก่ข้าราชการทหารและพลเรือนชั้นนำ หากได้เคลื่อนลงมาถึงประชาชนอย่างแท้จริงไม "

" ... นับเป็นเวลากว่าสี่สิบปี ที่ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ก็มีผู้สงสัยไม่น้อยว่าทำไมประชาธิปไตยจึงมีแคบทกฏหมายและในตำราเท่านั้น ในทางปฏิบัติแล้วแทบจะไม่เป็นประชาธิปไตยเอาเสียเลย หรือถ้าเป็นก็เป็นแบบไทย ๆ ของเราเอง "

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญครั้งต่อมาคือ " รัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ " ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะเด่นอันมีผลสะท้อนทางการเมือง และอิทธิพลต่อการเมืองของไทยต่อ ๆ มาอีกเป็นเวลานาน นั่นก็คือ ได้เกิดองค์กรทางการเมืองขึ้นองค์กรหนึ่ง คือ " คณะทหาร " และได้แสดงบทบาททางการเมือง โดยมีการฉีกกำลังครั้งสำคัญ พอที่จะช่วงชิงเอาอำนาจทางการเมืองการปกครองประเทศไปจากพลเรือน และครองอำนาจติดต่อกันนานนับแต่มีการรัฐประหารครั้งนั้น และมีการแข่งขันอำนาจ ชวงชิงอำนาจ หรือสืบทอดอำนาจ เป็นบรรทัดทางการเมืองจนถึง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งนับเวลารวบได้ถึงเกือบ ๒๖ ปีเต็ม

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของไทยโดยการรัฐประหารเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้น นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญและสืบเนื่องกับการปฏิวัติครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ทั้งนี้เพราะลักษณะเด่นชัดประการหนึ่งซึ่งแสดงออกให้เห็นก็คือ นับได้ว่าเป็นวาระสุดท้ายของการทับคดีอำนาจทางการเมืองของคณะราษฎร ทั้งในรูปของบุคคลและองค์กรทางการเมืองที่เนื่องด้วยคณะราษฎรโดยสิ้นเชิง และนับแต่นั้นต่อไป การเมืองของไทยจะตกอยู่ในมือคนกลุ่มใหม่ ซึ่งแม้จะเป็นประเภทเดียวกันกับกลุ่มรัฐประหาร พ.ศ. ๒๔๙๐ คือกลุ่มทหาร แต่สิ่งที่ต่างออกไป

^๓ พงศ์เพ็ญ สกุนตาทัญ, ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย, แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒, หน้า ๑

^๔ สุวิทย์ รุ่งวิสัย, "ประชาธิปไตยในเมืองไทย : อุปสรรคและแนวความคิด" รัฐศาสตร์ ๑๔, รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔, หน้า ๑๐๕

ก็คือรูปแบบของการแสวงหาทางเพื่อครองอำนาจของคนและของกลุ่ม ให้คงทนยั่งยืนไปตราบนานเท่าที่จะเป็นไปได้

ความสำคัญประการต่อบาก็คือ คณะปฏิวัติรัฐประหารกลุ่มนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าคณะปฏิวัติ ได้เป็นผู้สร้างเสริมบารมีให้ฐานะกษัตริย์โดยส่วนพระองค์ และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้ตกอับหมดความสำคัญไปในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ให้กลับลอยสูงเด่นขึ้นในลักษณะที่มีความรุ่งโรจน์ (Prestige) ทางการเมืองในเวลาอันสั้น และยิ่งเห็นได้อย่างเด่นชัดขึ้นอีกในเวลาต่อจากนั้นมา

นอกจากนี้ก็ยังมีความสำคัญในลักษณะที่ว่า การรัฐประหารครั้งนี้เป็นปัจจัยนำไปสู่การล่มสลายลงของสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่เกี่ยวกับอำนาจของฝ่ายบริหาร ซึ่งมีศูนย์รวมแห่งอำนาจอยู่ที่ตัวหัวหน้าคณะรัฐบาล (strong executive) ในอันที่จะเข้าบริหารประเทศโดยมีอำนาจอันทรงพลังได้เริ่มต้นขึ้น และต่อแต่นั้นไปการสั่งสมอำนาจบารมีในทางการเมืองและโดยส่วนตัว เพื่อให้เกิดการยอมรับในลักษณะของผู้นำประเภทไชวารีเป็นฐานแห่งอำนาจ หรือที่เรียกว่า Charismatic Leader จะกลายเป็นสิ่งซึ่งบุคคลที่จะแสวงหาความเป็นผู้นำชุมชนทางการเมือง จำเป็นจะต้องบิหรือแสวงหา รวบรวมทั้งความสำคัญอื่น ๆ ซึ่งจะโคหีบยกขึ้นกล่าวและวิเคราะห์เป็นเรื่อง ๆ ตามลำดับแห่งความสำคัญต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. มุ่งค้นหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสภาพการณ์ทางการเมืองและการปกครองของไทย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๐ - ๒๕๐๑
๒. มุ่งค้นหาเหตุผล สภาพการณ์ และสาเหตุหรือปัจจัยซึ่งจะนำไปสู่การเกิดการปฏิวัติ หรือรัฐประหารในประเทศไทย
๓. มุ่งค้นหาผลสะท้อนทางการเมืองภายหลังจากการเกิดปฏิวัติหรือรัฐประหารที่มีต่อระบบและการพัฒนาทางการเมือง ภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย หรือระบบรัฐสภาของไทย
๔. มุ่งทำการศึกษาถึงเรื่องราวและแนวความคิดของบุคคลร่วมสมัย หรือที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์รัฐประหาร " ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ " เท่าที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน

โดยมีความเชื่อมั่นว่าจะได้หลักฐานสำคัญซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับการค้นคว้าและวิจัยครั้งนี้
รวมทั้งจะมีต่อไปในอนาคตด้วย

๕. บ่งนำเสนอความคิดเห็นอันเกิดจากการวิเคราะห์เกี่ยวกับ รัฐประหาร
พ.ศ.๒๕๐๐ ในแง่

- สภาพการณ์ทางการเมืองทั่ว ๆ ไป
- ความสำคัญของรัฐประหาร
- บทบาทของบุคคลสำคัญ ๆ ในเวลานั้น
- บทบาทของนิสิตนักศึกษา และประชาชน
- ประชาชาติ
- ผลดีผลเสีย
- แนวความคิดและคำวิจารณ์ของบุคคลร่วมสมัย
- ข้อเสนอแนะบางประการ

เอกสาร

๑. แหล่งคนควา

- หอสมุดแห่งชาติ
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- หอสมุดศรีสุสภา
- กองเลือกตั้ง กระทรวงมหาดไทย
- หอสมุดมหาวิทยาลัยรามคำแหง
- หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หอสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- หอสมุดกลางสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)
- หอสมุดกลางวิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร
- หอสมุดลูกเสือ
- เอกสารส่วนตัว

๒. ประเภทของเอกสาร

- เอกสารชั้นที่ ๑ (Primary Sources)
- เอกสารชั้นที่ ๒ (Secondary Sources)
- สิ่งพิมพ์รัฐบาล (Government Records)
- หนังสือพิมพ์
- เอกสารการสัมภาษณ์บุคคลรอบสมัย หรือที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์

วิธีดำเนินการ

ชั้นที่ ๑

๑. รวบรวมหลักฐานและเอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสนทนากับท่านผู้รู้
๒. กำหนดโครงเรื่อง
๓. วิเคราะห์และวิจัยเอกสาร เพื่อจำแนกเอกสารและคัดเลือกหาเอกสารที่จะเป็นหลักฐาน ตลอดจนสรุปข้อคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อประกอบในการค้นคว้าและนำเสนอ
๔. เตรียมโครงร่างและกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์
๕. ดำเนินการสัมภาษณ์
๖. วิเคราะห์ วิจัย และตีความหมาย (Interpretation)

เอกสารที่ได้จากการสัมภาษณ์

๗. สรุปและลงความเห็น

ชั้นที่ ๒

๑. นำเสนอโดยวิธีพรรณนาความ ประกอบการวิเคราะห์และการแสดงความคิดเห็นควบคู่กันไป
๒. เสนอแนะทฤษฎีหรือแนวความคิดบางประการ เกี่ยวกับเหตุการณ์และปัจจัย ซึ่งจะนำไปสู่การเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง และเท่าที่เป็นนามักจะหาทางออกของปัญหา ควบการทำกรปฏิบัติ รัฐประหาร หรือกบฏ ของไทย

ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑. ข้อเท็จจริง
๒. ทฤษฎีหรือแนวความคิดบางประการเกี่ยวกับสภาพการณ์ทางการเมือง ซึ่งจะเป็นปัจจัยนำไปสู่การปฏิวัติ รัฐประหาร และการกบฏในประเทศไทย
๓. หลักฐานและแนวความคิดของบุคคลสำคัญ ๆ และนักการเมือง ตลอดจนบุคคลทั่ว ๆ ไปที่มีส่วนรวม เกี่ยวข้อง หรือรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงระยะเวลานั้น ซึ่งปัจจุบันขณะทำวิจัยยังมีชีวิตอยู่
๔. เป็นแนวทางเพื่อการศึกษาคนควาหรือการทำวิจัยของนิสิตนักศึกษา หรือผู้ที่สนใจเกี่ยวกับวิวัฒนาการทางการเมือง ที่ผลักดัน หรือนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์ " วันบหาวิปโยค ๑๔ - ๑๕ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ " ต่อไปได้
๕. เป็นเอกสารที่จะให้ความต่อเนื่องจากวิทยานิพนธ์ " ปฏิวัติ ๒๕๓๕ " ของนายเกียรติชัย พงษ์พานิชย์ " ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ.๒๕๕๐ " ของนายสุชิน ตันติกุล และเอกสารนี้ (รัฐประหาร พ.ศ.๒๕๐๐ ในประเทศไทย) ซึ่งต่อไปอาจเป็นประโยชน์และแนวทางในการคนควา เพื่อให้เกิดเอกสารประวัติศาสตร์การเมือง การปกครองของไทยที่เรียกว่า " วิกฤตการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ " ในอนาคต
๖. เพื่อให้ได้เอกสารที่จะใช้เป็นคู่มือ หรืออ้างอิงในการศึกษาคนควา สำหรับนิสิตนักศึกษา และนักเรียนในระดับต่าง ๆ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย